

Αμιλέτος, τραγωδία Σαικσπίρειου, έμμετρη μετάφραση Ιακώβου Πολυλά, εισαγωγή Δημήτρης Πολυχρονάκης, φιλολογική επιμέλεια Μάρα Γιαννή, προμετωπίδα Γιάννης Κυριακίδης, Αθήνα, Ιδεόγραμμα 2000, σελ. 351, ISBN 960-7158-13-X.

Οι μεταφράσεις ξένης λογοτεχνίας, και ιδίως των μεγάλων έργων της παγκόσμιας λογοτεχνίας, ανήκουν στον κορμό μιας εθνικής λογοτεχνίας κι έχουν την ίδια σημασία όπως και η πρωτότυπη παραγωγή. Υπάρχουν μεταφράσεις, που κατά καιρούς γίνονται πιο σημαντικές από τα πρωτότυπά τους, όπως συνέβαινε π.χ. με το Σαίξπηρ στη Γερμανία του 19^{ου} αιώνα, στις ρομαντικές μεταφράσεις των αδελφών Schlegel, που καθιέρωσαν το δραματούργου της Stratford-on-Avon στην Ευρώπη, ενώ πρωτίτερα είχε ταλαιπωρηθεί βάνασα με χοντροκομμένες ή και γλυκανάλατες διασκευές. Μέσω του γερμανικού Ρομαντισμού ο Σαίξπηρ έρχεται και στην Ελλάδα και αποκτά τη θέση του μοναδικού αντίβαρου στην κλασικιστική παράδοση στο ελληνικό θέατρο του 19^{ου} αιώνα. Ο Ιάκωβος Πολυλάς, που τώρα τελευταία βρίσκεται και πάλι στο επίκεντρο φιλολογικών αναζητήσεων (βλ. τον ογκώδη τόμο συνεδρίου για τον Πολυλά, *Πόρφυρας* 84-85, 1998, σελ.543), είναι κυρίως γνωστός ως εκδότης του Σολωμού και μεταφραστής του Ομήρου και του Σαίξπηρ. Μάλιστα οι θεατρολόγοι τον θυμούνται, γιατί φιλοτέχνησε την πρώτη μεταφραστική προσπάθεια του Άγγλου δραματούργου, την «Τρικυμία», Κέρκυρα 1855 (βλ. τώρα Κ. Γ. Κασίνης, «Η Τρικυμία του Πολυλά και οι άλλες μεταφράσεις του έργου», *Πόρφυρας* 84-85, 1998, σσ. 275-312, Π. Καραγιώργος, «Ο Πολυλάς μεταφραστής του Σαίξπηρ», *αυτόθι*, σσ. 503-507)· ενώ σχεδίασε να συνεχίσει με το «Μάκβεθ», το σχέδιο δεν πραγματοποιήθηκε· αντ' αυτού μεταφράζει στις αρχές της δεκαετίας του 1880 τον «Αμιλετ», που εκδόθηκε στην Αθήνα το 1889. Σε αντίθεση με την «Τρικυμία», που επανεκδόθηκε το 1913 και το 1930, ο «Αμιλετ» δεν ξανακυκλοφόρησε, αν και έχει επικρατήσει σήμερα η άποψη, πως η μετάφρασή του αυτή είναι πολύ ανώτερη της «Τρικυμίας». Τότε υπήρχαν ήδη δύο μεταφράσεις του κορυφαίου έργου: η παλαιά του Ιωάννη Πεרבάνογλου (1858) και αυτή του Δημήτριου Βικέλα (1882). Η μετάφραση του Πολυλά δεν είχε σκηνική σταδιοδρομία. Είναι ο πρώτος που εφαρμόζει το δεκατρισύλλαβο στίχο χωρίς τομή, γεγονός που σήμερα θεωρείται ιδιαίτερα σημαντικό (βλ. Δ. Καψάλης, *Τα Μέτρα και τα Σταθμά: δοκίμια για τη Λυρική Ποίηση*, Αθήνα 1998, σσ. 26 εξ.). Έτσι τεκμηριώνεται το ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη μετάφραση αυτή· αν είναι σημείο, πως βρισκόμαστε στην αρχή της έκδοσης και άλλων σημαντικών μεταφράσεων του 19^{ου} αιώνα, τότε το εγχείρημα είναι ακόμα πιο ευπρόσδεκτο.

Το σκεπτικό του εγχειρήματος υπογραμμίζει η επιμελήτρια, συνάδελφος στο Αγγλικό Τμήμα του Πανεπιστημίου Αθηνών. «Η παρούσα έκδοση της μετάφρασης του σαιξπηρικού Άμιλετ από τον Ιάκωβο Πολυλά ύστερα από έναν αιώνα και κάτι, ανασύρει από την αφάνεια και καθιστά προσιτό ένα ξεχασμένο αλλά πολύ σημαντικό κείμενο των ελληνικών γραμμάτων, το οποίο για πολλά χρόνια επιζούσε μόνο ως βιβλιογραφικό λήμμα ή ως δευτερογενής αναφορά στα γραπτά κάποιων μελετητών». Αλλά η έκδοση δεν παρουσιάζει μόνο το κείμενο: δίνει και μια πολύ εμπειριστατωμένη εισαγωγή του Δημ. Πολυχρονάκη, «Η μεταφραστική ηθική του Ιακώβου Πολυλά» (σσ. 11-61) (βλ. ήδη το μελέτημά του: «Ο “ερασιτεχνισμός” του Ιακώβου Πολυλά (περί της εκλογής του δεκατρισύλλαβου στη μετάφραση του *Αμιλέτου*)», *Πόρφυρας*, ό.π., σσ. 313-337). Στην εισαγωγή αυτή περιγράφεται και το όλο πνευματικό πλαίσιο του γερμανικού Ρομαντισμού και της ιδεαλιστικής φιλοσοφίας, που ανήγαγαν τη μορφή του Δανού πρίγκηπα σε ίνδαλμα του κατεξοχήν «ρομαντικού» ήρωα και προπλάσματος του «μοντέρνου» ανθρώπου, που από το βάρος των στοχασμών

δεν φτάνει στην πράξη (Herder, Humboldt, Kant, Schlegel, Fichte, Schiller, Goethe, Hegel, S.T. Coleridge), ένα background δηλαδή που προσλαμβάνεται εξίσου μαζί με το έργο (βλ. «Μελέτη εις τον Αμλέτου» και Γεώργιο Καλοσγούρο, «Κριτικά Παρατηρήσεις περί της μεταφράσεως του Αμλέτου», 1890)· πρόκειται για μια από τις τελευταίες σημαντικές στιγμές της Επτανησιακής Σχολής, που στη συνέχεια θα περάσει στην αφάνεια.

Δημοσιεύεται και το κείμενο της «Μελέτης εις τον Αμλέτου» του Πολυλά (σσ. 67-101), η οποία στις 38 εκτενείς παραγράφους της δίνει μια προσωποκεντρική ανάλυση των σκηνικών χαρακτήρων του έργου, όπως συνηθιζόταν στη ρομαντική κριτική. Το ίδιο το κείμενο του έργου (σσ.103-281) μαζί με τις σημειώσεις του Πολυλά δίνεται χωρίς καμιά επέμβαση, όπως διαβεβαιώνει η επιμελήτρια. Οι τυπογραφικές ιδιοτροπίες είναι όντως ελάχιστες (-όνω στίς ρηματικές καταλήξεις, όπου με περισπωμένη, η με δασεία και ιώτα υπογεγραμμένο ως θηλυκό αντίστοιχο στο «ου») και δεν ενοχλούν ιδιαίτερα το μάτι του σημερινού αναγνώστη· αυτή η επιλογή βέβαια δεν προσφέρεται σε όλα τα κείμενα του 19^{ου} αιώνα, ιδίως όταν παρουσιάζουν πολλές αβλεψίες κι αδικαιολόγητες τυπογραφικές ιδιοτροπίες. Ακολουθεί και «Ο μύθος του Αμλέτου» με αποσπάσματα κριτικών (σσ. 283 εξ.) και στο τέλος το μελέτημα του Γ. Καλοσγούρου «Κριτικά Παρατηρήσεις περί της μεταφράσεως του Αμλέτου» (σσ. 293-351). Ο τόμος είναι πολύ περιεκτικός, γιατί χρησιμοποιείται μικρότερο του συνηθισμένο διάστιχο, πράγμα που κάπως δυσχεραίνει την αναγνωστική διαδικασία· ίσως έτσι δικαιολογείται και η υπερβολική τιμή του. Μένει να καλωσορίζει κανείς το όλο εγχείρημα, που προβάλλει την έντεχνη μετάφραση ως αξιοπρόσεκτο λογοτεχνικό είδος και διασώζει μιαν από τις σημαντικότερες θεατρικές μεταφράσεις του 19^{ου} αιώνα από τη λήθη. Το κείμενο πλαισιώνεται με υποδειγματικό τρόπο με μελέτηματα, παλαιά και νέα, που εντάσσουν τη μεταφραστική αυτή προσπάθεια στο πνευματικό κλίμα της εποχής, όταν Επτανησιακή Σχολή και Αθηναϊκή τείνουν να συγχωνευθούν.

ΒΑΛΤΕΡ ΠΟΥΧΝΕΡ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ,

Ο Φάουστ του Γκαίτε. Μετάφραση με αισθητική και φιλοσοφική ερμηνεία, 3η έκδοση, Αθήνα, Εστία 2000, σελ.553, ISBN 960-05-0953-0.

Το βιβλίο του Ιωάννη Θεοδωρακόπουλου για τον «Φάουστ», που πρωτοδημοσιεύτηκε το 1956 και ξεκίνησε από μια σειρά ερμηνευτικών και φιλοσοφικών μαθημάτων του κορυφαίου έργου, κατέχει μια εξέχουσα θέση στην ιστορία της πρόσληψης του Γκαίτε στον 20ό αιώνα, η οποία κορυφώνεται, πρέπει να πούμε, στο «Φάουστ» (βλ. Β.Ποιγνερ, «Γκαίτε – θέατρο – Ελλάδα. Το δυναμικό τρίγωνο μιας πολλαπλής σχέσης», στον τόμο: *Ο μίτος της Αριάδνης*, Αθήνα 2000, σσ. 290-337, ιδίως σσ. 308 εξ.). Μπορεί η ερμηνεία σίχου με σίχου όλου του πρώτου μέρους του «Φάουστ» (το δεύτερο μέρος είχε προγραμματίσει να μεταφράσει και να σχολιάσει με τον ίδιο τρόπο, αλλά τελικά δεν το πραγματοποίησε) να μας φαίνεται σήμερα κάπως «δασκαλιστική» και η μετάφραση σε ελεύθερο σίχου κάπως άτολη, αλλά ο γνωστός φιλόσοφος εξηγεί στον πρόλογο της πρώτης έκδοσης, που αναπαράγεται χωρίς αλλαγές εδώ στην τρίτη έκδοση, πως οι πολλές μεταφράσεις του πρώτου